

EDAM Dış Politika ve Güvenlik
Kağıtları Serisi 2017/5

Türkiye'nin S-400 İkilemi

Temmuz, 2017

Dr. Can Kasapoğlu
Savunma Analisti, EDAM

- Bu raporun temel askeri analizi, Ankara'nın S-400'leri balistik füze savunma fonksiyonlarından ziyade, hava savunma görevleri için bir karadan-havaya füze sistemi (surface-to-air missile SAM) olarak kullanmayı planladığını öngörmektedir. Bahse konu hareket tarzının da, öncelikli olarak Türk Hava Kuvvetleri'ndeki pilot açığından kaynaklanan sorunları hava savunma yeteneklerini tahkim ederek gidermek gibi bir stratejiye dayandığı düşünülmektedir (açık-kaynaklı yayınlar 2016 itibariyle koltuk başına 0,8 pilot oranını bildirmektedirler). Dolayısıyla, savunma alımının gerçekleşmesi halinde, S-400'lerin Türkiye'nin hava üstünlüğü sağlaması kritik olan jeostratejik açıdan kıymetli alanlara uzanan biçimde konuşlandırılacak bir önlem olacağı değerlendirilmektedir. Zira, teslim süresi de belirtilen nedenlerle önem arz etmektedir.
- Harp koşullarında test edilmemiş olsa da, sadece Ruslar değil Batılı savunma analistleri de S-400'ün çok güçlü bir A2/AD ("anti-access & area denial") unsuru olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla, iyi bir hava savunma planlamasıyla S-400'lerin Türkiye'nin askeri yeteneklerine ciddi bir katkıda bulunabileceği teorik olarak doğrudur. Öte yandan, S-400'ün Türk toprakları ve ana yerleşim merkezleri için balistik füze tehdidine karşı bir koruma kalkanı oluşturacağını söylemek teknik açıdan gerçekçi olmayacaktır. Zira, NATO yeteneklerine entegre edilmeyecek olan söz konusu bataryalar, uydulardan, radar sistemlerinden, erken-uyarı sistemlerinden, gelişmiş sensörlerden ve tüm bunları birbirine bağlayan taktik data link'ten oluşan bir ağ olmadan, balistik füze savunma kapasitesinde ciddi kısıtlılıklar ile karşı karşıya kalacaktır. Zira S-400'ler, Türkiye'ye yönelebilecek bir balistik füze tehdidini lançerden ateşlendiği andan itibaren izleyen ve rotasına ilişkin gerçek-zamanlı bilgi paylaşan bir sistemler manzumesinden mahrum olacaktır. Ayrıca, atmosfer dışında ve üst katmanlarda etkin diğer NATO unsurları ile birlikte işletelemeyeceği için, S-400'ler çok-katmanlı

bir füze savunma sistemine bağlı da olmayacaktır. Bu durumun, özellikle kitle imha harp başlıkları taşıyan balistik füzelere, uçuş yolunun bir bölümünü atmosfer dışında geçiren uzun menzilli tehditlere ve füze gövdesinden ayrılarak aldatici manevralar yapabilen harp başlıklarına karşı zafiyetler oluşturması beklenmelidir. Daha açık bir ifadeyle, NATO ağında S-400'e karşılık gelen sistemler füze kalkanının son katmanını oluştururken, Türkiye'nin envanterindeki muhtemel S-400'ler ilk savunma hattını oluşturacaktır. Bu durumda da, Ankara'nın olası bir balistik füze tehdidine müdahalesi, füzenin hedefe yöneldiği son, terminal aşamada başlayacaktır; uçuş yolu esnasında (mid-course phase) tehdide angaje olma imkanı bulunmayacaktır. Bu zafiyet, bir füze savunma sisteminin hedefi imha oranı (kill ratio) üzerinde olumsuz rol oynamaktadır. Son olarak, özellikle Orta Doğu'da önemli bir endişe kaynağı olan kitle imha silahları için atış vasıtası olarak kullanılan balistik füzelerin atmosfer dışında ya da üst katmanlarda vurulmasının önemi altı çizilerek not edilmelidir. Terminal dönemde gerçekleştirilen isabetli vuruşların biyolojik-kimyasal-radyoaktif kontaminasyon riskini ortadan kaldırmayacağına ilişkin birçok bilimsel modelleme bulunmaktadır.

- Türkiye'nin geleneksel hava savunma konsepti, sabit-kanatlı platformların (ağırlıklı olarak F-16'ların) harbe-hazırlık seviyesinin yüksek tutulması ile muharip hava devriyesi, önleme ve alarm uçuşu (scrambling) görevlerinin icrasında mükemmeliyete dayanmaktadır. Savunma planlaması açısından, S-400 füzelerinin hava savunma öncelikleri ile hızlı biçimde temin edilmesi, Türk Hava Kuvvetlerinin tarruzi mukabil hava hareketi (offensive counter-air operations – OCA) odağının, müdafaaya yönelik unsurları daha çok barındıran (defensive counter-air operations DCA), dengeli bir konsepte dönüşeceğine işaret etmektedir.

• Esasen, modern hava savunma anlayışlarında sabit-kanatlı platforma öncelik veren doktrinler ve kuvvet yapıları kadar, SAM envanterine önem veren –ve hatta hava savunma birliklerini hava kuvvetlerinden ayrı bir kuvvet olarak teşkil eden– doktrin ve kuvvet yapıları ve her iki unsuru dengeli kullanan örnekler de bulunmaktadır. Bu sayılanların hepsinin kendine özgü avantajları vardır ve harp tarihi her bir konseptin başarılı örneklerini göstermektedir. Mesela, 1967 Arap–İsrail Savaşı’nda (6 Gün Harbi) İsrail Hava Kuvvetleri’nin hava meydanı taarruzları oyun-değiştirici olmuş, 1973 Arap–İsrail Savaşı’nda ise Mısır Hava Savunma Kuvvetleri’nin üstün başarısı ön plana çıkmıştır. Yine, 2008 Rusya–Gürcistan Savaşı’nda, Ukrayna işbirliğiyle modernize edilen Sovyet-yapımı Gürcü hava savunma bataryalarının Rus uçaklarına önemli zayıflar verdirdiği müşahade edilmiştir. Dolayısıyla, Türkiye’nin hava savunma planlamasını, savaş uçakları ve uzun menzilli / yüksek irtifa hava savunma sistemlerini bir arada kullanarak dengeli bir konseptte dayandıracak olmasının son derece tabii ve belirli açılardan da yararlı olacağı mütalaa edilmektedir. Öte yandan, böyle bir hava savunma anlayışında, SAM sistemleri ile uçan platformlar arasında müşterek çalışma (interoperability) kapasitesi yaşamsal önem taşımaktadır. Bahse konu enteroperabilite niteliğinin kritik önemi, Suriye hava sahasında yakın zamanda yaşanan bir örnek ile daha iyi anlaşılabilir: 17 Mart 2017 tarihinde Suriye Hava Savunma Kuvvetleri’ne ait bir S-200 (SA-5) sistemi, İsrail Hava Kuvvetleri’ne ait bir savaş uçağına (muhtemelen bir F-15 ya da F-16 varyantı) kilitlenerek füze ateşlemiştir. İsrail’e ait Green Pine radarları tarafından takip edilen Suriye hava savunma füzesi, yine başka bir hava ve füze savunma sistemi olan İsrail’in Arrow bataryaları tarafından imha edilmiştir. Bir hava savunma füzesinin, başka bir hava savunma füzesini vurması ile harp tarihine geçen bu olay, entegre hava ve füze savunma yeteneklerinin, uçuş yapan platformlar ile müşterekliğinin ne kadar hayati olduğunu da ortaya koymakta ve mevcut trendlere ilişkin ciddi bir fikir vermektedir. Önümüzdeki on-yıllarda, Türk Hava Kuvvetleri F-35’lerin dünyadaki en önemli filolarından birine sahip olacaktır. Stealth özelliği de

bulunan bu beşinci-nesil platformların, Türkiye’ye teknolojik olarak benzersiz yetenekler kazandırması beklenmektedir. Öte yandan, F-35’lerin S-400 bataryaları ile aynı taktik datalink üzerinden enteroperabilite sağlaması, teknik nedenler ve politik hassasiyetler nedeniyle, mümkün olmayacaktır.

• Ankara’nın öncelikli ve hızlı alım, ardından da ortak-üretim stratejisine karşın, Rusya’nın ilk S-400 teslimatını 2019’da yapabileceği kuşkuludur. Bu çerçevede, Moskova’nın en önemli savunma sanayii pazarlarından biri olan Hindistan’ın S-400’lerinin ilk partisini 2020’lerin başında alacağı bildirilmektedir. 2018 yılında S-400 teslimatlarını almaya başlayacak olan Çin ise, yine aynı süreçte yeni batarya alımını sürdürecektir. Ayrıca, Rus savunma sanayii, 1990’lardaki ihracat odaklı yapısından uzaktır. Zira, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin donatılması, 2010’lu yıllarda bir öncelik haline gelmiştir. Belirtilen nedenlerle, Türkiye’nin 2019 yılı içinde ilk sistemleri teslim alması zor görünmektedir. Moskova’nın elindeki hazır sistemlerden birini vereceğine ilişkin haberler ise Rusya’nın ihracat anlayışı ile çelişmektedir, zira özellikle üst düzey sistemlerde, bazı özellikleri düşürülmüş ihraç versiyonlarının satışının yapıldığı bilinmektedir. Ankara’nın ilk S-400 paketini hemen bir-iki yıl içinde teslim alamaması da, Hava Kuvvetleri’ndeki açıkları kapatacak SAM sistemi alımına yönelik hareket tarzını akamete uğratacaktır. Zira, demografik olarak geniş bir insan kaynağı havuzuna sahip olan Türkiye’nin ilerleyen dönemde pilot sayısını ciddi biçimde yükseltmesi zaten imkan dahilindedir.

• S-400 projesinden bağımsız olarak, Ankara’nın bir Fransız-İtalyan konsorsiyumu olan EUROSAM ile ortak üretim temelinde işbirliği gerçekleştireceğine ilişkin açıklamalar basında yer almıştır. Bahse konu ortak üretimin muhtemelen Aster-30 Block-1 NT için öngörüldüğü değerlendirilmektedir. NATO Füze Kalkanı ile uyumlu olan bu sistem, bu niteliği ile Türkiye’nin hava ve füze savunmasını daha üst bir ağ ile uyumlandıracak ve çok-katmanlı bir yapıya entegre edebilecektir. Ayrıca, EUROSAM’ın da üretim

maliyetlerini düşürmek için Türk savunma sanayii ile ortak üretime sıcak bakacağı düşünülmektedir. Böyle bir ortak üretim projesi, Türkiye için önemli avantajları beraberinde getirecektir. Ayrıca, Aster füze ailesi su-üstü platformlarda da kullanılabilir. Dolayısıyla, Ankara'nın Aster-30 Block-1 NT projesini sadece Hava Kuvvetleri için değil, Deniz Kuvvetleri için planlanan TF-2000 hava savunma harbi fırkateynlerini teçhiz etmek için de değerlendirebileceği görülmektedir. Böyle bir hareket tarzı, Türkiye'nin hava ve füze savunma portföyüne ciddi bir esneklik kazandıracaktır. Ayrıca, yakın zamanda gündeme geldiği üzere, Türkiye'nin gelecekteki Juan Carlos-1 sınıfı amfibi harp gemisini (TCG Anadolu – LHD) F-35B'lerin kullanabileceği bir 'hafif uçak gemisi' şeklinde kurulumu da, bahse konu harp gemisine eşlik edecek bir görev grubu ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Aster-30 serisinin klasik hava ve füze tehditleri ile gemisavar seyir füzelerine (anti-ship cruise missile) tek bir sistem ile mukabele edilmesini olanaklı kılan nitelikleri bu açıdan önem arz etmektedir.

- Öte yandan, savunma alanındaki işbirliği projeleri, siyasi ve diplomatik mülahazalardan bağımsız değildir. NATO müttefiklerinin, özellikle Washington'un, S-400 alımına karşı çok olumsuz bir tavır içine girmeleri halinde, EUROSAM üzerindeki politik baskı artacaktır. Böyle bir senaryonun örnekleri de mevcuttur. Daha önce Fransa ile Rusya arasındaki Mistral sınıfı amfibi harp gemilerine ilişkin anlaşma, Kırım'ın ilhakından yaklaşık bir yıl sonra Paris üzerindeki siyasi baskı nedeniyle François Hollande'ın başkanlığı döneminde iptal edilmiştir. Aster-30 Block-1 NT projesi için Türkiye'yi bekleyen iki muhtemel zorluk daha bulunduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, ortak üretim çerçevesi içinde teknoloji transferinin sınırlı olabileceği gerçeğidir. İkinci olarak, Aster-30'un testleri arasında İsrail yapımı bir hedef-füze olan Sparrow serisi ile yapılan denemeler önemli bir yer tutmaktadır. Esasen, Scud füzesi türevleri ve İran envanterinde bulunan Şahab füzelerini taklit üzere dizayn edilen Sparrow'lar ile test yapılıyor olması (Aster-30 Block-1 Black Sparrow ile test edilmiştir, NT teknolojisi için

Sparrow ailesinin daha uzun menzilli üyeleri kullanılabilir), Türkiye'nin karşı karşıya olduğu bölgesel füze tehdidinde mümkün olan en etkin karşılığın verilmesi bakımından olumludur. Bununla birlikte, Türk – İsrail ilişkilerindeki dalgalanmalar, Türkiye'nin muhtemel gelecekte Aster-30 Block-1 NT testlerine iştirakini de etkileyebilir.

- S-400 alımı, siyasi – askeri bağlama gerçek bir örnek teşkil etmektedir. Siyasi olarak, Ankara'nın milyarlarca dolarlık bir savunma projesi için NATO dışı bir seçeneğe yönelmesi, Batılı müttefiklerinin ortak üretim ve teknoloji transferi hususlarındaki isteksizliğine yönelik bir tepkiyi yansıtmaktadır. Askeri olarak ise Türkiye'nin gerçekten bir hava savunma sistemine gereksinim duyduğu görülmektedir. Ege dahil olmak üzere, hava sahasının tam olarak kontrol edilmesi ve gerektiği durumlarda hava üstünlüğünün sağlanabilmesi hedefleri söz konusu gereksinimi açıklamaktadır.
- Moskova, kendisi için kritik savunma pazarlarını (bilhassa Çin ve Hindistan) elinde tutmak için teknoloji transferinden üretim lisanslarına kadar birçok esnek seçenek sunmaktadır. Türk – Rus savunma ilişkileri Moskova'nın Yeni Delhi ya da Pekin ile ilişkileri ile kıyaslanabilecek boyutta olmasa da, Rusya'nın Türkiye'yi NATO'dan tedrici olarak uzaklaştırmak adına birçok kolaylık ve esneklik sunması muhtemeldir. Bu noktada belirtilmesi gerekir ki, Moskova'ya böyle bir stratejik araç sağlayan temel neden, Türkiye'nin NATO müttefiklerinin ortak üretim ve teknoloji transferi hususlarındaki işbirliğine yanaşmayan tutumları olmuştur.
- Jeopolitik olarak Türkiye ve Rusya rekabetin ve işbirliğinin aynı anda var olduğu kompartmantasyona dayalı ikili ilişkilere sahiptir. Bu nedenle, S-400 anlaşması gerçekleşmeye yakın dursa da, Ankara ve Moskova Dağlık Karabağ sorunu ya da Suriye'de Esad rejiminin geleceği gibi konularda farklı pozisyonlara sahip olmayı sürdürecektir.
- Bir NATO üyesi olan Yunanistan'ın envanterindeki S-300'ler birçok Türk uzman tarafından Türkiye'nin

S-400 füzeleri alımı için bir referans olarak gösterilmektedir. Oysa, gözden kaçan konu, Rusya'nın Yunanistan'ın silah tedarikçilerinden biri olmasının Türkiye için diplomatik bir argümandan öte, çok ciddi bir tehdit olduğu gerçeğidir. Ermenistan – Azerbaycan örneğinde görüldüğü üzere, Moskova çatışmanın her iki tarafına SS-26 Iskander taktik balistik füzeleri, S-300 hava ve füze savunma sistemleri, TOS-1A termobarik çok namlulu roketatarlar gibi oyun-değiştirici, üst düzey sistemler satarak, silahlanma yarışı üzerinden savunma ihracaatını stabil tutmaktadır. Ayrıca, Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanacak bir silahlanma yarışı NATO'nun çok zor bir duruma düşmesine neden olacağı için, Ankara ve Atina'ya aynı anda stratejik silah sistemleri satışı yapmak Moskova için daha cazip bir durumdur. Dolayısıyla Yunanistan'ın S-300 envanterinin ve Rusya ile son dönemde ivme kazanan yakın ilişkilerinin, Türkiye'nin bölgesel güvenliği ve savunma ekonomisi için bir risk unsuru olduğu mütalaa edilmektedir.

- Bu çalışma, Türkiye ile Rusya'nın savunma işbirliği seçeneklerini tamamen gözardı etmemektedir. Örneğin, çok yeni bir taktik platform olan BMPT-72 'Terminator-2' zırhlı muharebe aracı (Rus askeri terminolojisinde tank destek aracı), özellikle Fırat Kalkanı Harekatı'nda görülen hibrid harp ve meskun mahalde harp koşullarında Türkiye'nin askeri kapasitesine önemli katkılarda bulunabilir. Hava savunma segmentinde, Pantsir alçak-orta irtifa füzeleri, özellikle paletli platforma sahip versiyonları, Silahlı Kuvvetler bünyesindeki manevra kapasitesi yüksek zırhlı tugaylar, mekanize birlikler ve elit komando tugayları için önemli bir organik hava savunma yeteneği teşkil edebilir. Öte yandan, S-400, dizaynı ve görevleri dolayısıyla stratejik bir silah sistemidir. Stratejik silah sistemi alımları, salt askeri saiklerle yapılsa dahi, jeopolitik sonuçlar doğurur. Dolayısıyla S-400 alımının hem Moskova'ya hem de NATO üyesi ülkelerin başkentlerine siyasi bir mesaj yollaması kaçınılmazdır. Benzer şekilde, NATO müttefiklerinin ortak üretim ve teknoloji transferindeki isteksizlikleri de Ankara'ya savunma sanayiinin

teknik konularını aşan, siyasi bir mesaj yollamıştır.

- Ankara'nın S-400 alımında nihai karar vermesi ve bahse konu projeyi hayata geçirmesi durumunda dahi, NATO'ya yönelik bir stratejik iletişim faaliyeti yürütmesinde ve konunun askeri-siyasi boyutunun doğru algılanmasını sağlamasında büyük yarar görülmektedir. Böyle bir faaliyet, özellikle Türkiye aleyhine oluşturulabilecek olumsuz hava ve propaganda çalışmalarının önüne geçilmesi bağlamında da zaruridir.

EDAM Dış Politika ve Güvenlik
Kağıtları Serisi 2017/5

Temmuz, 2017

Türkiye'nin S-400 İkilemi

Dr. Can Kasapoğlu
Savunma Analisti, EDAM